

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Pär Pettersson

Digital övervakning som processuellt
tvångsmedel
- Förhållandet mellan hemlig dataavläsning och den
personliga integriteten

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: HT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Avgränsning	5
1.4 Metod, material och teori	6
1.5 Begrepp	7
1.6 Disposition	7
2 PERSONLIG INTEGRITET	8
2.1 Inledning	8
2.2 Personlig integritet, definition i en teoretisk kontext	9
2.2.1 Motstående intressen?	12
2.3 Historisk återblick över den personliga integriteten inom svensk rätt	13
2.3.1 Definition av den personliga integriteten inom rätten	15
2.4 Personlig integritet inom den konstitutionella rätten	16
2.4.1 Regeringsformen	16
2.4.2 Europakonventionen	17
2.5 Inskränkningar av den personliga integriteten, reglering	18
3 STRAFFPROCESSUELLA TVÅNGSMEDEL	20
3.1 Inledning	20
3.2 Principer vid användandet av tvångsmedel	20
3.2.1 Legalitetsprincipen	21
3.2.2 Ändamålsprincipen	21
3.2.3 Behovsprincipen	22
3.2.4 Proportionalitetsprincipen	22
3.3 Hemliga tvångsmedel	23
3.3.1 Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation	23

3.3.2	Hemlig rumsavlyssning	24
3.3.3	Hemlig dataavläsning, kort bakgrund	24
3.3.4	Vad är hemlig dataavläsning?	25
4	ANALYS OCH SLUTSATS	28
4.1	Inledning	28
4.2	Ett omfattande rättsligt skydd	28
4.3	En relativ rättighet	29
4.4	Diskussion	30
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	36

Summary

Personal integrity has the benefit of enjoying protection regulated by the constitutional law. In order to answer the question, what is being protected, I look for the answers in this paper, using on one hand, philosophical definitions and on the other hand legal definitions. An unequivocal explanation of the concept of *personal integrity* does not exist.

The Personal integrity is not absolute. A restriction may, inter alia, be made to meet society's demands for effective law enforcement. *Means of coercion* are used for criminal investigations or for the purpose of conducting a criminal offense trial. The application of these means a balance between society's demands for effective law enforcement and the individual's requirements for integrity and legal certainty. There are therefore a number of general principles for balancing these interests, one of these are the principle of proportionality.

Within coercive means there is a special category called *secret coercive measures*. Secret coercive means holds a special position in such a way that the person concerned is not aware of the action taking place. *Secret data reading* is a proposal for a new secret coercive measure. However this compulsive measure is problematic in terms of integrity. The method infer that law enforcement agencies can prepare access to, for example, a mobile phone by installing spyware that tells you how the equipment is being used in real time. Secret data reading will, among other things, be used for preventive intelligence purposes. According to the proposal, it will be used to preclude, prevent or detect criminal activities involving crimes for which no lighter punishment than when jail for two years is prescribed. I consider this limit being set too low. Personal privacy is too important to be constrained in a flippant manner, for this reason the proposal is disproportionate.

Sammanfattning

Personlig integritet innehar ett skydd vilket är grundlagsstadgat. För att besvara frågan vad det egentligen är som skyddas söker jag i denna uppsats svar med hjälp av, dels filosofiska definitioner och dels juridiska definitioner. En entydig förklaring av begreppet *personlig integritet* finns inte.

Den personliga integriteten är inte absolut. En inskränkning får bland annat ske för att tillgodose samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning.

Straffprocessuella tvångsmedel används i brottsutredande syfte eller för att man ska kunna genomföra en rättegång vid misstanke om brott.

Tillämpandet av dessa innebär en avvägning mellan samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning och den enskildes krav på integritet och rättssäkerhet, det finns därför ett antal allmänna principer för att skapa balans mellan dessa intressen, bland annat gäller proportionalitetsprincipen.

Inom straffprocessuella tvångsmedlen finns en särskild kategori som kallas *hemliga tvångsmedel*. Hemliga tvångsmedel innehar en särställning på så vis att den berörde vid dessa tillfällen inte är medveten om att åtgärden äger rum. *Hemlig dataavläsning* är ett förslag på ett nytt hemligt tvångsmedel. Detta tvångsmedel är dock problematisk ur integritetshänseende. Metoden innebär att brottsbekämpande myndigheter kan bereda sig tillgång till exempelvis en mobiltelefon genom att spionprogram installeras som ger besked om hur utrustningen används i realtid. Hemlig dataavläsning ska bland annat kunna användas i preventivt underrättelsesyfte. Det kommer enligt förslaget få användas för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Jag anser detta vara en alltför lågt satt gräns. Den personliga integriteten är alltför viktig för att begränsas på ett lättvindigt sätt, förslaget är av denna anledning oproportionerligt.

Förkortningar

BRU	Beredning för rättsväsendets utveckling
Dir.	Direktiv
Ds.	Departementsserien
EKMR	Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk(1942:740)
RF	Regeringsform(1974:152)
SOU	Statens offentliga utredning
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Mannen som utförde terrorattacken på Westminster Bridge i London den 22 mars 2017, kommunicerade före dådet via Whatsapp.¹ Många av de chattappar som idag används, exempelvis Whatsapp och Messenger erbjuder sina användare krypterad kommunikation.²

Anders Ahlqvist, It-brottsexpert vid polisens nationella operativa avdelning, anser att användningen av krypterade chattappar har blivit ett allt vanligare sätt att kommunicera på inom kriminell verksamhet. Enligt Ahlqvist har polisens avlyssningsmetoder i många fall hunnit bli verkningslösa i och med de nya tekniska kommunikationsmedlen.³

Med anledning av den tekniska utvecklingens frammarsch har diskussioner förts om huruvida brottsbekämpande myndigheter ska ges nya verktyg i kampen mot brottsligheten i samhället.⁴

Hemlig dataavläsning ska ge brottsbekämpande myndigheter möjlighet att bereda sig tillgång till en mobiltelefon eller annan teknisk utrustning som används för kommunikation och därigenom få besked om hur utrustningen används i realtid samt vilken information som finns i den. Detta t.ex. genom att en hård- eller mjukvara⁵ placeras, antingen fysiskt eller elektroniskt, via en eller flera trojaner⁶, i en användares tekniska utrustning.⁷

---

¹ Anja Haglund, DN, *Krypterade appar försvårar för polisen*
<https://www.dn.se/ekonomi/krypterade-appar-forsvarar-for-polisen/> hämtad 2017-11-03.
Publicerad 2017-03-28.

² Se definition av begrepp i avsnitt 1.5.

³ Anja Haglund, a.a. hämtad 2017-11-03. Publicerad 2017-03-28.

⁴ Lova Olsson, SR, *Hemlig dataavläsning kan bli tillåten*,
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6430422> hämtad 2017-11-03. Publicerad 2017-05-12.

⁵ Se definition av begrepp i avsnitt 1.5.

⁶ Se definition av begrepp i avsnitt 1.5.

⁷ Dir. 2016:36 *Hemlig dataavläsning*, s. 4 f.

Implementeringen utav digital övervakning av detta slag, är dock inte helt oproblematiske. Personlig integritet och rätten till privatliv, finns bland annat reglerade i Regeringsformen(1974:152)⁸ samt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.⁹ Till följd klassificeras den personliga integriteten som ett högst skyddsvärt intresse, vilket det allmänna ständigt måste förhålla sig till. Detta gäller även i brottsbekämpande verksamhet.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka hur väl utformningen av ett nytt hemligt tvångsmedel, betitlat hemlig dataavläsning, stämmer överens med de grundlagsskyddade bestämmelserna avseende personlig integritet, samt bestämmelser som rör straffprocessuella tvångsmedel.

Syftet mynnar ut i följande frågeställningar:

1. Hur kan den personliga integriteten definieras i en teoretisk kontext, samt vad är dess historik inom rätten och hur har begreppet definierats juridiskt?
2. Vad för slags syften berättigar en inskränkning av den personliga integriteten, samt hur har man valt att reglera dessa syften inom gällande rätt?
3. Är lagförslaget om hemlig dataavläsning väl avvägt, beaktat bestämmelser om personlig integritet och straffprocessuella tvångsmedel?

1.3 Avgränsning

Jag har avsiktligt, valt att inte gå igenom *all* reglering inom svensk rätt som rör den personliga integriteten. Det inbegrips inte i mitt syfte för den här uppsatsen, istället har jag avsett lyfta fram den personliga integritetens betydelse, dvs. att den är grundläggande inom svensk gällande rätt.

---

⁸ Citeras RF.

⁹ Citeras EKMR.

Detsamma gäller typer av integritetsintrång. Uppsatsen tar fokus på personlig integritet vid användandet av hemliga tvångsmedel, detta innebär att andra typer av integritetsintrång hamnar utanför uppsatsens syfte samt frågeställning.

1.4 Metod, material och teori

Metoden för att svara på uppsatsens frågeställningar är vald med utgångspunkt att gällande rätt avseende personlig integritet och straffprocessuella tvångsmedel ska fastställas. Detta för att ha tillräcklig med information för en slutlig diskussion vilken rör hemlig dataavläsnings överensstämmelse med det grundlagsstadgade integritetsskyddet.

Rättsdogmatik söker lösningar på rättsliga problem genom att utifrån allmänt accepterade rättskällor, anbringa en rättsregel på problemet.¹⁰ De allmänt accepterade rättskällorna som här åsyftas, utgörs av förarbeten, lagtext, praxis och doktrin. Målet med denna metod är att klarlägga gällande rätt, dvs. åskådliggöra hur en rättsregel ska uppfattas i ett visst sammanhang.¹¹ Denna metod beskriver det arbete uppsatsens syfte kräver. Att analysera de olika rättskällorna, vilka reglerar personlig integritet och straffprocessuella tvångsmedel, för att till slut svara på hur väl hemlig dataavläsning överensstämmer med dessa bestämmelser.

Materialet består främst av förarbeten och offentliga utredningar som berör personlig integritet och straffprocessuella tvångsmedel. Utöver förarbeten, har doktrin verkat som underlag, detta i huvudsak, gällande förståelse av det mångtydiga begreppet *personlig integritet*.

Uppsatsen anlägger ett kritiskt perspektiv. Perspektivet kommer företrädevis att lyftas fram och inkorporeras i den avslutande analysen.

---

¹⁰ Kleineman, Jan: *Rättsdogmatisk metod* i Korling, Fredrik och Zambani Mauro (red): *Juridisk metodlära*, Lund 2013, s. 21.

¹¹ Kleineman, a.a. s. 26.

1.5 Begrepp

Hårdvara och *mjukvara* är kategorier för fysiska bitar av datorn, respektive icke-fysiska program som används på datorn.¹² *Trojan* är ett skadligt program. En trojan är förtäckt som ett vanligt program som användaren laddar ner. När programmet installeras, infekterar viruset datorn. Personen som är trojanens avsändare får då tillgång till den dator på vilken programmet installerats.¹³ *Kryptering* förvandlar information till oläslig rappakalja. Detta genom matematiska algoritmer vilket skapar krypterade meddelanden som är extremt svårösliga för en tredje part.¹⁴

1.6 Disposition

Utöver detta inledande kapitel, tar uppsatsen genom andra kapitlet avstamp – för ett grundläggande utgångsläge och förståelse – i teorier om personlig integritet som stödjer sig på dels filosofi, dels juridik. Vidare sker en genomgång av för vilka syften integritetsskyddet får begränsas.

Tredje kapitlet fokuserar på straffprocessuella tvångsmedel. Inledningsvis definieras detta begrepp. Vidare redogörs för vilka rättsprinciper som är vägledande vid användningen, samt den särskilda kategori av tvångsmedel som går under namnet *hemliga tvångsmedel*. Till sist, i samma kapitel sker en redovisning av bakgrunden till det nya lagförslaget om *hemlig dataavläsning*, samt kort om innehållet i den bakomliggande utredningen. Diskussionen vilken sker i fjärde och sista kapitlet, görs med föregående avsnitt som underlag, här resoneras kring hemlig dataavläsnings överensstämmelse med bestämmelser om den personliga integriteten och om straffprocessuella tvångsmedel.

---

¹² *Datorn reparationsinformation*, <http://dator8.info/1/2014/05/vad-Ur-hardvara-mjukvara.html>, hämtad 2017-11-20.

¹³ *Antivirusprogram och internetsäkerhetsprodukter | Kaspersky Lab*, <https://www.kaspersky.com/resource-center/threats/trojans>, hämtad 2017-11-20.

¹⁴ Andersson, Sus: *Lär dig kryptering*, <https://www.iis.se/docs/lar-dig-kryptering.pdf> s. 3, hämtad 2017-11-20.

2 Personlig integritet

2.1 Inledning

Vad *personlig integritet* betyder, är långt ifrån enkelt att besvara på ett entydigt sätt. Svenska Akademiens ordlista väljer att definiera begreppet integritet som *ofördärvat tillstånd, frihet från inblandning och oberoende*. Detta ger möjligen en fingervisning, men begreppets fulla innebörd förblir oklart, för en tydligare bild krävs det mer att stå på.

Diskussioner avseende personlig integritet som juridiskt begrepp och rättighet leder ofta till begreppsförvirring. Anledningen till detta är att det finns uttryck som används synonymt med *personlig integritet*, t.ex. *personlig sfär*, *privatliv* och det engelska uttrycket *privacy*. Dessa olika begrepp förekommer om vartannat i lagstiftningsåtgärder och utredningar.¹⁵ Det som förenar dessa begrepp är att de allihop beskriver det rättsliga skyddet av individens personliga sfär. Begreppen är inte synonyma, men har så pass mycket gemensamt att de är svåra att särskilja.¹⁶ I följande framställning kommer dessa begrepp användas omväxlande då de i princip har samma omfattningsområde.

I detta avsnitt kommer jag att ta hjälp av ett antal författare för att på ett teoretiskt plan försöka få en djupare förståelse av begreppet *personlig integritet*. Efter detta, kommer jag att redogöra för vilka motstående intressen som kan finnas vilka berättigar inskränkningar av den personliga integriteten. Med den bakgrunden, går jag vidare för att se begreppets historik inom svensk rätt, samt hur den personliga integriteten definierats juridiskt. Härfter redogör för vart den finns reglerad i den svenska grundlagen samt hur begränsningar av den får göras rättsligt.

---

¹⁵ Naartijärvi, Markus: *För din och andras säkerhet – Konstitutionella proportionalitetskrav och Säkerhetspolisens preventiva tvångsmedel*, Uppsala 2013, s. 181 f.

¹⁶ Naartijärvi, a.a. s. 182 f.

2.2 Personlig integritet, definition i en teoretisk kontext

Man måste förbehålla sig en liten kammare bakom butiken, en kammare som är helt och hållet vår egen och helt och hållet fri. En sådan kammare blir den tillflyktsort där vi upprättar vårt sanna oberoende.¹⁷

Ovanstående citat kommer från filosofen Michel de Montaigne.¹⁸ Citatet ger exempel på ett sätt att föreställa sig den personliga integriteten på. Att människan kan beskrivas som en butik med en liten kammare bakom. Butiken får i sammanhanget agera som metafor för en exteriör vilken vi visar vår omvärld. Kammaren symboliserar ett tillhåll vilket är undagömt från omgivningen. I butiken bestämmer vi inredning och väljer placering på de saker som finns där, efter våra och andras förväntningar. Kammaren är fördold, den är först och främst till för oss i egenskap av butiksinnehavare. Kammaren kan dock bli blottlagd, men bara på eget initiativ, enbart vid tillfällen då vi väljer att bjuda in någon dit.

Att ett skydd för privatlivet har ett grundläggande värde för individen är något det råder konsensus om i samhället. Detta är något som går att iaktta genom hur samhällslivet är organiserat och de levnadsförhållanden som individer i samhället söker sig till eller strävar efter att uppnå.¹⁹ Men vad är det egentligen vi vill skydda och i vilket syfte? För att besvara den frågan krävs det att vi bryter ner begreppet *personlig integritet* i mindre beståndsdelar. Alan F. Westin, en amerikansk professor, gjorde en inflytelserik studie under 1960-talet där han sökte kartlägga vilka olika *former av privatliv* som individen har till sitt förfogande, samt vilka *funktioner* som dessa former fyller för individen.

---

¹⁷ Montaigne, Essais, livre I, chap XXXVIII. Här refererad av Abrahamsson, Olle i SvJT 2006, *Integritetsskyddet i lagstiftningen*, s. 412.

¹⁸ Montaigne var en inflytelserik fransk renässansförfattare som levde mellan år 1533-1592.

¹⁹ Naarttijärvi a.a. s. 223.

Westin anser att *ensamhet* är den främsta formen av privatliv. Ensamhet betyder kort och gott att inte vara övervakad av andra människor. Vidare finns *intimitet*, som innebär att individen befinner sig i en mindre grupp av trygg gemenskap, exempel på detta är en parrelation där personerna känner att de kan vara avslappnade med varandra och uppleva en öppen och nära relation. *Anonymitet* är en annan form av privatliv vilken uppstår bland andra människor, exempelvis genom att personen befinner sig på en allmän plats, där den känner sig avslappnad i sitt beteende samt i sin kommunikation i föreställning om att de omgivande främlingarna inte kommer att påverka hans liv i fortsättningen. Som sista form av privatliv, nämner Westin *inbundenhet*. Inbundenhet innebär att individen sätter upp psykologiska barriärer gentemot sin omgivning, exempel på detta är personer på ett arbete som inte vill dela med sig av alla delar av sitt liv i önskan om att upprätthålla ett socialt avstånd till sina kollegor.²⁰

När Westin väl kartlagt de olika *formerna* av privatliv, tar han sig itu med att identifiera dess *funktioner*, och kommer fram till att de är följande: *autonomi, avkoppling, självreflektion och kreativitet, samt kommunikation*.²¹

Med *autonomi* anser Westin möjligheten att utveckla och upprätthålla en individuell identitet utan att manipuleras eller domineras fullständigt av andra.²² Att personlig integritet fyller denna funktion är en observation som Westin inte är ensam om att göra. Den amerikanska socialpsykologen Irwin Altman, anser att personlig integritet är essentiell vid definiering av jaget. Det är vid tillfällen när personen själv får bestämma vilken information som den vill dela med sig av som personen fylls av en känsla av individuell särart.²³

---

²⁰ Westin, Alan: *Privacy and freedom*, New York 1968, s. 31 f.

²¹ Westin, a.a. s. 32.

²² Westin, a.a. s. 33.

²³ Altman, Irwin: *The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory and Crowding*, Monterey 1975. Här refererad av Bylund, Markus: *Personlig integritet på nätet*, Falun 2013 s. 14.

Den andra funktionen som privatlivet fyller för individen enligt Westin är *avkoppling*. Med detta anses att personen ges en möjlighet till rekreation. Andrum är något som personer är i behov av, då upprätthållandet av olika masker som individer tvingas till i diverse olika sociala sammanhang, är enerverande.²⁴ Privatlivet har som ytterligare funktion att tjäna som förmåga till *självreflektion* och *kreativitet*. I stunder av enskildhet och avskildhet får individen möjlighet att överväga och planera.²⁵ Kreativitet kommer in i bilden på så vis att skapande kan ske utan risk för hån eller självcensur, detta krävs för att personen överhuvudtaget ska ta mod till sig att alstra.²⁶ Den sista funktionen som Westin nämner att privatlivet har, är möjligheten till avgränsad och skyddad *kommunikation*. Med detta anses att personen har en möjlighet att begränsa exakt vad den vill säga och till vem, samt att personen har kontroll över att det som sägs inte sprids i vidare omfattning än vad som avses.²⁷

Värt att poängtera är att många olika skolor inom moralfilosofin, eller *etiken*²⁸ har det gemensamt att de präglas av en strikt individualism. Denna åskådning är något som genomsyrar de svar som ges till olika filosofiska frågor, så även den om personlig integritet.²⁹ Exempel på följande är filosofen John Stuart Mill, som i sin bok *Om friheten* skriver:

”Det finns en gräns för den allmänna opinionens berättigande i den individuella friheten. Att finna denna gräns och försvara den mot intrång är ett lika oeftergivligt villkor för en god mänsklig samlevnad som ett skydd mot politiskt förtryck”.³⁰

Mill anser att en fri individ är en person som fattar beslut oberoende av sin omgivning. Mill sätter personlig autonomi i främsta rum. Först i ett läge där

---

²⁴ Westin, a.a. s. 35-36.

²⁵ Westin, a.a. s. 36-37.

²⁶ Westin, a.a. s. 37.

²⁷ Westin, a.a. s. 37-38.

²⁸ Etik är en teoretisk och kritisk reflektion över moralen.

²⁹ Olsson, Anders R: *Att stänga det öppna samhället*, Kristianstad 2009, s. 28.

³⁰ Mill, John Stuart: *Om friheten*, Stockholm 1967, s. 12 f.

människan är fri från interventioner av personer i dess omgivning, är individen fri.

För att utmana denna ståndpunkt som delas av Mill m.fl. finns Ferdinand Schoeman. Schoeman anser att vi bör trappa ner på våra förväntningar avseende hur pass oberoende människor faktiskt kan vara. Istället lägger Schoeman betoning på grupper. I praktiken realiserar vi till stor del vår frihet genom att gå in eller ut ur olika sociala sammanhang. Människor är hårt styrda rent kulturellt och mindre fria än vi tror. Hur fri individen är beror i hög grad på hur fria de grupper hen ingår i är.³¹ Individen har möjlighet att göra egna, rationellt grundade val, vilket samhället givetvis ska värna om. Poängen med resonemanget är dock att problematisera vidden av människans autonomi, samt ett erkännande av att vi tänker och agerar i flock i större utsträckning än vad vi själva möjligen vill tillstå.³²

2.3 Motstående intressen?

Med ovanstående redogörelse för vilken funktion den personliga integriteten har, kan det vara relevant att se om det finns något motstående intresse vilket kan vara av betydelse.

David Hume skrev på 1700-talet att naturen har försett människan med många begär, men med väldigt knappa medel för att tillfredsställa dessa begär. Lösningen till detta problem är samhället.³³

Den personliga integriteten existerar i detta sammanhang. För att erhållas trygghet och säkerhet, har individer genom historien sökt lösningar genom kollektiva sammansvärjningar. Kollektivet erbjuder bättre skydd än vad en individ på egen hand kan uppbringa mot yttre faror. När ett bildande av dessa kollektiva sammanslutningar sker, så nödgas de enskilda subjekten

---

³¹ Schoeman, Ferdinand; *Privacy and Social Freedom*, Cambridge 1992. Här refererad av Anders R Olsson: *Att stänga det öppna samhället*, Kristianstad 2009 s. 28 f.

³² Olsson, Anders R, a.a. s. 43.

³³ Hume: *Treatise of the Human Nature, Vol II*. Här refererad av Minogue, Kenneth: *The History of the Idea of Human Rights* i Laquer & Robin 1990 s. 3 f.

acceptera inskränkningar i sin frihet. Nödvändigheten grundar sig bland annat i att förhindra att individerna i kollektivet hotar eller skadar varandra, samt att förhindra att den kollektiva ordningen och dess förvaltare hotas eller skadas.³⁴

När individer inom ett kollektiv upplever att de frihetsinskränkningar som görs inte uppvägs av vinster i form av trygghet, utgör statsmakten ett hot. Med hjälp av en statsmakt blir människors samarbete både effektivare och intelligentare än djurens, ansåg Hume. Samtidigt så skapar samhället nya hot. Människan behöver skydd mot såväl andra människor som mot statsmakten.³⁵

2.4 Historisk återblick över den personliga integriteten inom svensk rätt

Integritetsskyddet har en lång historia inom svensk rätt. Skyddet mot *fridskränkningar* kan sägas utgöra en förlaga till integritetsskyddet.³⁶ Redan så tidigt som i våra medeltidslagar hittar vi *fridsbrott* vilka betraktades som allvarliga rättskränkningar som gav ett högt straffvärde.³⁷ Exempel på ett fridsbrott som uppstod är hemfridsbrott. Fridsbrotten under denna tidsepok reglerade primärt enskildas förhållande mellan varandra.³⁸

Vi får vänta fram till 1700-talets senare hälft, dvs. till *upplysningen*³⁹, förrän tankar om den enskilde medborgarens förhållande till staten skulle bli en mer påträngande angelägenhet inom rätten. I Sverige fick den personliga friheten ett rättsskydd genom 16 § i 1809 års regeringsform, där det sägs att ”konungen äger ingen fördärva eller låta till liv, ära och personlig frihet,

---

³⁴ Flyghed, Janne: *Brottsbekämpning – mellan integritet och effektivitet*, Lund 2000, s. 11.

³⁵ Minogue a.a. s. 3 f.

³⁶ SOU 1987:74 *Optisk-elektronisk övervakning* s. 43.

³⁷ SOU 1987:74 s. 43.

³⁸ SOU 1987:74, s.44.

³⁹ Upplysningen är en intellektuell strömning under 1700-talets senare hälft med centrum i Frankrike.

utan att laga dom”.⁴⁰ Detta stadgande hade till syfte att säkerställa individens frihetssfär i förhållande till staten.⁴¹

Nuvarande reglering avseende rätten till en privatsfär, som är mer vittgående än tidigare, brukar sammankopplas med juristernas Samuel Warren och Louis Brandeis artikel *The right to Privacy* i Harvard Law Review från 1890.⁴² Artikeln påstås ha initierats av Warren då societetstidningarna, till hans stora förtret bevakade honom och hans hustrus lyxiga sällskapsliv.⁴³ I artikeln *The right to Privacy* upprörs Warren och Brandeis över ny teknik, i form av tryckpressar och kameror som numer tillåter tidningar att på ett enkelt sätt publicera och distribuera personlig information till ett otal vetgiriga läsare.⁴⁴ I artikeln argumenterar författarna för att utvidga rättsskyddet av personlig integritet. Vid artikelns tillkomst innefattades enbart människors kroppar, hem och familj. Warren och Brandeis vill i artikeln att det ska finnas bestämmelser om rätten att få bli lämnad ifred med större omfång än tidigare, ett juridiskt skydd som även inbegriper personers sinnesfrid.⁴⁵ Detta är ett synsätt som alltsedan följt med.

Idag är integritetsskyddet en självklar del av det svenska rättssystemet. Detta blir bland annat tydligt genom regeringsformens s.k. målsättningsstadgande, vilken återfinns i 1 kap. 2 § RF. Här klargörs följande: ”den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet”.

---

⁴⁰ Wikisource, *1809 års regeringsform*, https://sv.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1809#.C2.A716, hämtad 2017-11-14.

⁴¹ SOU 1987:74, s. 44.

⁴² SOU 1987:74, s. 45.

⁴³ SOU 1987:74, s. 45.

⁴⁴ Warren och Brandeis: *The right to privacy*, s. 195.

⁴⁵ Warren och Brandeis, a.a., s. 193.

2.5 Rättsliga definitioner av den personliga integriteten

Det finns inte någon entydig definition av begreppet personlig integritet inom svensk rätt.⁴⁶ Sättet att se på personlig integritet inom rätten delar många likheter med sättet att se på begreppet inom delar av filosofin vilket jag redogjort för ovan.⁴⁷ Det synsätt vilka flera svenska utredningar som gjorts avseende den personliga integriteten alltsedan 1970-talet har, är att ett likhetstecken sätts med rätten att få *vara ifred*, samt individens *rätt till att leva sitt eget liv*.⁴⁸ Personlig integritet kopplas i svenska utredningar ofta ihop med en rätt för den enskilde att själv bestämma, främst avseende vilken tillgång andra ska ha till information som rör privata förhållanden.⁴⁹

Tvångsmedelskommittén blev ålagda uppgiften att dela in begreppet i olika underkategorier. Kommittén kom i en statlig offentlig utredning⁵⁰ från år 1984 fram till följande indelning:

- Den rumsliga integriteten(hemfrid jfr 2 kap. 6 § RF),
- Den materiella integriteten(egendomsskydd jfr 2 kap. 18 RF),
- Den kroppsliga integriteten(skydd för liv och hälsa, mot ingrepp eller mot kroppen, kroppsvisitation, kroppsbesiktning m.m jfr 2 kap. 6 § RF),
- Den personliga integriteten i fysisk mening(skyddet för den personliga friheten och rörelsefriheten jfr 2 kap. 8 § RF RF),
- Den personliga integriteten i ideell mening(skyddet för personligheten och för privatlivet inkl. den privata ekonomin jfr 1 kap. 2 § RF).⁵¹

---

⁴⁶ SOU 2015:31 *Datalagring och integritet* s. 51.

⁴⁷ Se avsnitt 2.2.

⁴⁸ SOU 1993:83 *Statistik och integritet. D.1* s. 18. Se även SOU 2000:97 *Rätt underlag – rätt beslut* s. 210, SOU 1978:54 *Personregister – datorer – integritet översyn av datalagen : delbetänkande* s. 36.

⁴⁹ SOU 1993:83, s. 20.

⁵⁰ Citeras SOU.

⁵¹ SOU 1984:54 *Tvångsmedel – anonymitet – integritet betänkande* s. 42.

Gällande hemliga tvångsmedel, blir den integritetskategori vilken av Tvångsmedelskommittén benämns som *den personliga integriteten i ideell mening* aktuell.

I praktiken har utformandet av ett integritetsskydd, i Sverige inte tagit sin utgångspunkt i en viss entydig definition av begreppet integritet. Det är snarare så att arbetet vid lagstiftning varit inriktat på att från fall till fall förbjuda företeelser som inte varit försvarbara. Således får begreppets betydelse bestämmas utifrån kontexten det behandlas i. Detta innebär att ett stort antal skyddsregler av skiftande slag har kommit att utgöra den faktiska omfattningen av skyddet för den personliga integriteten inom svensk rätt.⁵²

2.6 Personlig integritet inom den konstitutionella rätten

2.6.1 Regeringsformen

Av 2 kap. 6 § RF stadgas definitionen av personlig integritet i en ideell, ekonomisk och personlig mening. Genom 2 kap. 6 § RF 1 st. andra meningen, lagfästs skydd för förtrolig kommunikation:

”Var och en är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande.”

I 2 kap. 6 § andra stycket RF föreskrivs att den enskilde är gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten om det sker utan samtycke. Den enskilde är enligt samma stycke skyddad mot övervakning eller kartläggning av personliga förhållanden.

Skyddet enligt 2 kap. 6 § RF kan dock bli föremål för inskränkning. Rättigheten som följer av 2 kap. 6 § RF är relativ, detta är något som

---

⁵² SOU 2007:22 *Skyddet för den personliga integriteten – kartläggning och analys* s. 52.

framkommer genom 2 kap. 20 § andra punkten RF. Vidare ska en begränsning av denna rättighet meddelas genom lag. I och med 2 kap. 21 § RF måste begränsningen prövas utifrån proportionalitetsprincipen, här stadgas även att begränsningen måste tillgodose demokratiska ändamål.

2.6.2 Europakonventionen

EKMR gäller som svensk lag. Detta är något som framkommer genom 2 kap. 19 § RF. Vidare gäller, enligt 2 kap. 19 § RF, att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

Enligt artikel 8 EKMR har var och en rätt till skydd för sitt privatliv och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Detta skydd är av mycket allmän art och omfattar en mängd åtgärder. Vad som avses med *korrespondens* är olika former för att överföra meddelanden mellan individer. Detta innefattar även överföring av meddelanden med hjälp av t.ex. telefon, telefax, radio och datorer, såsom elektronisk post.⁵³

Inskränkningar i rättigheter enligt artikel 8 får ske under vissa förutsättningar. Detta är något som framkommer genom artikel 8 andra punkten EKMR. En inskränkning måste ske med stöd av lag. Den måste även vara ägnad att tillgodose ett av vissa i artikeln särskilt angivna allmänna eller enskilda intressen, däribland statens säkerhet, den allmänna säkerheten och förebyggande av oordning eller brott. Inskränkningen måste även anses vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose detta intresse.

Vad som sammanfattningsvis kan sägas vara godtagbara anledningar till att göra inskränkningar i den personliga integriteten enligt EKMR är att det måste finnas ett angeläget samhällsligt behov av inskränkningen, samt att den måste stå i rimlig proportion till det syfte som ska tillgodoses genom

---

⁵³ SOU 2012:44 *Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott* s. 116.

inskränkningen. Vidare måste det lagstadgade undantaget vara utformad med en precision vilken gör att inskränkningen i den personliga integriteten i rimlig utsträckning är förutsebar.⁵⁴

2.7 Inskränkningar av den personliga integriteten, reglering

Den personliga integriteten har stor angelägenhet för demokratin.⁵⁵ Den får därför inte begränsas på ett lättvindigt sätt. I regeringsformen anges när en begränsning får ske av den personliga integriteten. Enligt 2 kap. 12 § RF får ingrepp ske ”endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle”. I regeringens kommentar till 1973 års fri- och rättighetsutredning yttras att ”det inte är möjligt att ange alla de syften för vilka rättigheter kan inskränkas”.⁵⁶ Man har därför valt att lämna syftena utanför lagstiftningen vilket kan förorsaka huvudbry för personerna som ska tillämpa och tolka lagarna. Ett allmänt vedertaget ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle är brottsbekämpning.⁵⁷ Hur långt detta ändamål sträcker sig råder det dock ingen samstämmighet kring.

Då det brister i någon exakt vägledning avseende syftena från lagstiftningshåll, krävs ett annat rättesnöre. En inflytelserik uppfattning är kravet på *offentlig försvarbarhet*. I flera förarbeten nämns att en inskränkning enbart kan ske om ”medborgarna i stort kan antas vara beredda att godta ingreppet”.⁵⁸ Detta är dock diffust, och kan tolkas flertydigt. Ett sätt att tolka offentlig försvarbarhet på är med hjälp av *kontraktsteorin*. Kontraktsteorin innebär ett krav på att våra handlingar och principer inte rimligen skulle kunna förkastas av någon.⁵⁹ Teorin innebär självklart inte att

---

⁵⁴ SOU 2012:44 s. 117.

⁵⁵ SOU 2002:18 *Personlig integritet i arbetslivet* s. 57.

⁵⁶ Prop. 1975/76:209 *Om ändring i regeringsformen* s. 58.

⁵⁷ Lindberg, Gunnel: *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, uppl. 2, Thomson Reuters, Stockholm 2009, s. 5.

⁵⁸ Ds 2005:21 *Tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet* s. 169, Se även Prop. 1988/89:124 *Om vissa tvångsmedelsfrågor* s. 57, SOU 2005:38 *Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar m.m.* s 369.

⁵⁹ Beckman, Ludvig: *Godtagbart i ett demokratiskt samhälle? De hemliga tvångsmedlen och rätten till personlig integritet*, Svjt 2006, s. 5.

alla medborgare i ett samhälle enhälligt måste gå med på en inskränkning av den personliga integriteten för att den ska vara godtagbar. Nyckelordet i kontraktsteorin är *rimligen*, det kan vara orimligt att neka försämringar för en själv, om dessa försämringar skulle vara nödvändiga för att tillgodose andra människors grundläggande rättigheter och behov.⁶⁰

En annan vanligt förekommande uppfattning är att individens rättigheter och samhällets behov ska balanseras mot varandra. Detta är en följd av proportionalitetsprincipen. Då en konflikt uppstår mellan två motstående intressen ska dessa vägas emot varandra och intresset med störst tyngd ska ha företräde.⁶¹ Det finns dock olika, s.k. balansargument, där viktningen mellan de olika värdena sker på olika sätt. Exempelvis *enkla balansargument*, vid ett sådant görs ingen viktning av det lidande som står på spel, istället ses en inskränkning som befogad om den kan förväntas leda till större fördelar än nackdelar, oberoende om fördelarna enbart är marginella.⁶² Vid *sofistikerade balansargument*, ser man istället till om fördelarna med ett intrång är betydande. Ett intrång får enligt detta argument inte göras om det enbart leder till en liten fördel.⁶³

---

⁶⁰ Beckman a.a., s. 6.

⁶¹ Beckman a.a. s. 6.

⁶² Beckman a.a. s. 7.

⁶³ Beckman a.a. s. 7.

3 Straffprocessuella tvångsmedel

3.1 Inledning

Rättegångsbalken innehåller inte någon definition av vad ett *straffprocessuellt tvångsmedel* är. Det finns ett flertal åtgärder som kategoriseras på detta vis. Vad de alla har gemensamt är dock att åtgärderna är något som företas i myndighetsutövning och utgör ett intrång i någons rättssfär.⁶⁴ De används i ett brottsutredande syfte eller för att rättegång vid misstanke om brott ska kunna genomföras. Vanligen innefattas tvång mot person eller egendom.⁶⁵ Exempel på tvångsmedel är *husrannsakan*, *kroppsvsitation* eller *gripande*.

Detta avsnitt behandlar straffprocessuella tvångsmedel. Avsnittet kommer bland annat omspanna principer som är centrala vid utövningen. Relevant för min uppsats är framförallt hemliga tvångsmedel, innebörden av ett sådant kommer därför att beskrivas med ett antal exempel på densamma. I sista delen av detta kapitel beskrivs bakgrunden till lagförslaget om hemlig dataavläsning. I bakgrunden redogörs för bland annat de bakomliggande orsaker till varför man har ansett det nödvändigt med ett sådant förslag. Jag kommer även beskriva översiktligt hur hemlig dataavläsning är tänkt att utformas. Utformningen är beskriven, så det framkommer av den bakomliggande offentliga utredningen.

3.2 Principer vid användandet av tvångsmedel

Då reglerna om straffprocessuella tvångsmedel innebär en avvägning mellan samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning och den enskildes krav på

---

⁶⁴ Bylund, Torleif m.fl.: *Rättegång – Tredje häftet*, Stockholm 2006, s. 37ff.

⁶⁵ Åklagarmyndigheten, <https://www.aklagare.se/ordlista/t/tvangsmedel/>, hämtad 2017-11-23.

integritet och rättssäkerhet, finns ett antal allmänna principer för att skapa balans mellan dessa intressen.⁶⁶ Principerna kan hävdas emanera från de värden som kommer till uttryck genom 2 kap. 21 § RF. Vid sidan om *legalitetsprincipen*, finns *ändamåls-*, *behovs-* och *proportionalitetsprincipen* vilka har betydelse vid beslut om, samt för verkställigheten av tvångsmedel.⁶⁷

3.2.1 Legalitetsprincipen

Denna princip är en allmän rättsgrundsats som kommer till uttryck i 1 kap. 1 § tredje stycket RF, samt ytterligare förstärks genom föreskriften i 2 kap. 21 § RF, som stadgar att en inskränkning i de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna endast får ske genom lag. Av denna princip framgår att en myndighet inte utan stöd av föreskrift i lag eller förordning får utföra något slags ingrepp i en enskilds rättssfär.⁶⁸ En följd av legalitetsprincipen är att bestämmelser avseende straffprocessuella tvångsmedel ska tolkas enligt sin ordalydelse. Det är inte möjligt att göra ingrepp i en grundlagsskyddad rättighet genom att stödja sig på en extensiv eller analogisk tolkning av en lagregel som gäller en annan typ av ingrepp. Högsta domstolen har varit tydliga i sin hållning att det avseende undantag från en grundlagsskyddad rättighet finns särskild anledning till restriktivitet vid tolkning.⁶⁹

3.2.2 Ändamålsprincipen

Av 2 kap. 21 § RF följer att begränsningar i de grundläggande fri- och rättigheterna får göras endast för ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och att sådana begränsningar aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem. Det ska vara tydligt statuerat i paragrafen för vilket ändamål tvångsmedlet får användas till.⁷⁰ För att exemplifiera följande påstående kan vi använda oss av tvångsmedlet *häktning*. Häktningens ändamål står uttryckligen angivet i

---

⁶⁶Lindberg a.a. s. 19.

⁶⁷Lindberg a.a. s. 19.

⁶⁸Lindeberg a.a. s. 20.

⁶⁹NJA 1996 s. 577.

⁷⁰Lindberg a.a. s. 21.

24 kap. 1 § Rättegångsbalk(1942:740)⁷¹, dessa är: *att minska risken för att den misstänkte avviker, försvårar utredningen eller fortsätter brottslig verksamhet*. Om häktning skulle användas av någon annan anledning än något av de i paragrafen särskilt angivna bevekelsegrunderna, skulle detta föranleda ansvar för felaktig myndighetsutövning och ett brott mot ändamålsprincipen skulle anses ha blivit begånget. Ändamålsprincipen är något som ska prövas först, och kan därför sägas ha en överordnad ställning i relation till de övriga straffprocessuella principerna behovs- och proportionalitetsprincipen. Det är först om ändamålet är tillåtet överhuvudtaget vid användning av tvångsmedel som det blir relevant att resonera kring om det fanns något behov av ingripandet samt huruvida det var proportionerligt.⁷²

3.2.3 Behovsprincipen

I enlighet med denna princip får ett tvångsmedel tillgripas endast om det finns ett påtagligt behov. Denna princip beaktar en användning av så milda medel som det går i den utsträckningen att det ger effekt i det enskilda fallet. Behovsprincipen innebär vidare att ett tvångsmedel måste upphöra så snart syftet med användandet har uppnåtts, eller då det av andra skäl inte längre finns behov.⁷³ I de fall det finns alternativ att välja mellan ett tvångsmedel som är mindre ingripande för den enskilde, ska detta användas.⁷⁴ Om vi tar exemplet *häktning*, måste beslutfattaren i ljuset av behovsprincipen beakta om exempelvis reseförbud istället är en tillräckligt ingripande åtgärd vilket är att anse som en mildare aktion.

3.2.4 Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen innehåller tre olika underprinciper. För att en åtgärd ska anses vara proportionell måste samtliga av dessa kriterier uppfyllas. Underprinciperna berör följande: *åtgärdens lämplighet, dess*

---

⁷¹ Citeras RB.

⁷² Lindeberg a.a. s. 22.

⁷³ Lindeberg a.a. s. 24.

⁷⁴ Strömberg, Håkan och Lundell, Bengt: *Allmän förvaltningsrätt*, Malmö 2011, s. 73.

*nödvändighet och dess proportionalitet i strikt mening.*⁷⁵ I en bedömning som görs av domstolen skulle den först bedöma *om åtgärd är lämplig* för att uppnå det eftersträvade målet. Detta är ett relativt okomplicerat krav, det medel som används ska inte vara direkt olämpligt. Det kan dock kompliceras genom att Europeiska unionens domstol uttalat sig att om ett olämpligt medel valts, kan effekten fortfarande varit av sådan art att det har berättigat det valda medlet. Vidare ska en åtgärd vara *nödvändig*, med detta åsyftas att det minst restriktiva medlet ska användas. Om det förhåller sig på så vis att ett flertal möjliga medel finns, ska det medel användas vars effekter orsakar minst besvär eller skada för en individ.⁷⁶ Vad som anses med *proportionalitet i strikt mening*, är det att en viktning ska göras mellan *nyttan* för gemenskapen eller en större grupp å ena sidan, och *restriktionen* av rättigheter skyddade av gemenskapen å andra sidan. Det innebär att fördelar och nackdelar av en åtgärd ska viktas mot varandra.⁷⁷

3.3 Hemliga tvångsmedel

Inom straffprocessuella tvångsmedlen finns en särskild kategori som kallas *hemliga tvångsmedel*. Hemliga tvångsmedel innehar en särställning på så vis att den berörde vid dessa tillfällen inte är medveten om att åtgärden äger rum. Oaktat detta, antas tvångsmedlet förekomma mot hens vilja då den integritetskränkning som det hemliga tvångsmedlet medför, är nog för att det fortfarande ska anses vara ett tvångsmedel.⁷⁸ Exempel på sådana hemliga tvångsmedel är *hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation* och *hemlig rumsavlyssning*.

3.3.1 Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation finns reglerat i 27 kap. 18 § RB. Vad lagrummet innebär är att brottsbekämpande myndigheter ges

---

⁷⁵ Gyldal, Cecilia: *Proportionalitetsprincipen, en europeisk rättsprincip och dess betydelse för svensk rätt*, Förvaltningsrättslig tidskrift 1997, s. 222.

⁷⁶ Gyldal a.a. s. 223.

⁷⁷ Gyldal a.a. s. 224.

⁷⁸ Bylund, a.a. s. 42.

möjlighet att avlyssna ett visst telefonnummer genom ett tekniskt hjälpmedel. Begreppet *meddelande* som används i lagtexten, stadgar vad som får avlyssnas, och omfattar inte enbart telefoni, utan även t.ex. datorkommunikation, telefaxmeddelanden, elektronisk post och annan elektronisk kommunikation som SMS och MMS. Med andra ord kan avlyssningen ta sikte på både muntliga och skriftliga meddelanden. Avlyssningen som sker kan inträffa i realtid, dvs. meddelandena avlyssnas samtidigt som de äger rum, eller tas upp med hjälp av ett tekniskt hjälpmedel för senare återgivning. Vilken metod som används är framförallt en resursfråga. Om domstol beviljar tillstånd att bedriva hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, medges samtidigt möjligheten till hemlig övervakning.⁷⁹

3.3.2 Hemlig rumsavlyssning

Enligt 27 kap. 20 d § RB finns möjlighet att bedriva hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel. Detta tvångsmedel kallas även dagligtals för *buggning*. Innebörden av tvångsmedlet är att ta del av tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till. Detta görs i hemlighet och med hjälp av ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud.⁸⁰

3.3.3 Hemlig dataavläsning, kort bakgrund

Beredningen för rättsväsendets utvecklig⁸¹ föreslog redan 2005 att hemlig dataavläsning var något som skulle införas som ett nytt tvångsmedel i svensk lagstiftning. BRU anser i en SOU att den organiserade brottsligheten utnyttjar modern teknik och använder exempelvis internet, som ett effektivt arbetsredskap i sin verksamhet.⁸²

---

⁷⁹ Karnov, internet, Linderberg, Rättegångsbalk (1942:740) 27 kap. 18 §, Lexino 2017-10-01.

⁸⁰ Karnov internet, Lindeberg, Rättegångsbalk (1942:740) 27 kap. 20 d §, Lexino 2017-10-01.

⁸¹ Citeras BRU.

⁸² SOU 2005:38 s. 51.

Kryptering är idag vanlig förekommande. Det är en företeelse som av allt att döma kommer att öka. För att belysa detta kan det vara värt att nämna Google som exempel. Google för på sin webbplats fortlöpande statistik avseende kryptering av inkommande och utgående e-posttrafik från och till andra e-postleverantörer. I slutet av 2013 var cirka 30 procent av inkommande samt utgående trafik till och från Gmail⁸³ krypterad. I oktober 2017 hade denna siffra stigit till 89 procent.⁸⁴

BRU anser att möjligheten till att digitalt övervaka genom hemlig dataavläsning skulle innebära att de brottsbekämpande myndigheterna skulle kunna komma runt deras nuvarande problem med krypterad information och andra liknande tillvägagångssätt och på så sätt vinna större framgång i sina utredningar.⁸⁵

3.3.4 Vad är hemlig dataavläsning?

Då metoden tidigare har saknats i Sverige, finns ingen fast definition av hemlig dataavläsning. I den SOU som genomförts 2017 avseende ett eventuellt införande av metoden i svensk lagstiftning har man utgått från följande begreppsförklaring: ”... en avläsning eller upptagning som sker i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel, av uppgifter avsedda för automatiserad behandling i ett informationssystem.”⁸⁶

Begreppet *informationssystem* tar sikte på elektronisk kommunikationsutrustning så som exempelvis en dator eller mobiltelefon. Ordet informationssystem inkluderar även ett användarkonto till, eller en på motsvarande sätt avgränsad del av, en kommunikationstjänst, lagringstjänst eller liknande tjänst. Exempel på det sistnämnda skulle kunna vara en persons inloggningsuppgifter till ett e-postkonto.⁸⁷

---

⁸³ Googles egna epost-tjänst.

⁸⁴ Transparency report, <https://transparencyreport.google.com/safer-email/overview> hämtad 2017-11-21.

⁸⁵ SOU 2005:38 s. 53.

⁸⁶ SOU 2017:89 *Hemlig dataavläsning – ett viktigt verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet* s. 18.

⁸⁷ SOU 2017:89 s. 19.

För att bereda sig tillgång till exempelvis dator eller mobiltelefon föreslås att hård- eller mjukvara placeras, i användarens tekniska utrustning. Exempel på hårdvara, är s.k. tangentloggare, vilken fysiskt fästs på den tekniska utrustningen för att registrera knapptryckningar som sedan skickas till eller samlas in av den brottsbekämpande myndigheten.⁸⁸ Tillgången kan även ske genom att mjukvara i form av en trojan placeras på teknikutrustningen, vilken kan spionera på användaren.⁸⁹

Vidare ingår det i förslaget att den information som plockas upp ska avgränsas i enlighet med ett tillstånd. Om andra uppgifter än vad som täcks av tillståndet tas upp innebär det att dessa är felaktigt inhämtade och förstörs.⁹⁰ Det gör på så vis anspråk till att vara en riktad åtgärd.

Vad gäller preventivt underrättelsessyfte, får tillstånd till hemlig dataavläsning meddelas bland annat om det i enlighet med 2 § lagen (2012:278) om inhämtning av elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet, föreligger sig så att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.⁹¹ Utredningens förslag är att hemlig dataavläsning aldrig får användas vid förundersökning om annat brott än sådant som kan föranleda tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 18 § RB.⁹² Vilket är följande:

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,
2. brott som avses i 2 § andra stycket 2–7,
3. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1 eller 2, om en sådan gärning är belagd med straff eller

---

⁸⁸ SOU 2017:89 s. 237.

⁸⁹ SOU 2017:89 s. 598.

⁹⁰ SOU 2017:89 s. 399.

⁹¹ SOU 2017:89 s. 368.

⁹² SOU 2017:89 s. 349.

4. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år

Hemlig dataavläsning kommer inte att få avse uppgifter i informationssystem som stadigvarande används i verksamheter där tystnadsplikt gäller och som anges i 36 kap. 5 § andra-sjätte styckena RB.⁹³ Verksamheter som räknas upp i paragrafen är t.ex. advokater, läkare och psykologer.

---

⁹³ SOU 2017:89 s. 371.

4 Analys och slutsats

4.1 Inledning

I den offentliga debatten talas det om att det öppna och demokratiska samhället står under hot. Det utmålas som att farorna är flera. En av de farhågor som finns, är allvarlig brottslighet så som exempelvis terrorism. Medborgarna vill ha trygghet. Staten ska genom säkerhetsåtgärder säkerställa att något farligt inte sker. Denna skyddsliga garanti har dock sitt pris. Priset kommer i form av inskränkningar av den personliga integriteten.

Införandet av statlig digital övervakning i form av hemlig dataavläsning ställer frågan, om hur långt det är rimligt att gå, för att skydda ett öppet och demokratiskt samhälle, på sin spets. Den avvägning som ska göras är den mellan samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning och den enskildes krav på integritet.

4.2 Ett omfattande rättsligt skydd

I denna uppsats har jag fastställt delar av det relativt omfattande rättsliga skydd som den personliga integriteten åtnjuter inom svensk gällande rätt. Den personliga integriteten kommer i flertalet former, samt uppfyller åtskilliga funktioner. Skyddet för den personliga integriteten kan sägas utgöra en gräns för statens maktutövning.

På en samhällsnivå kan man konstatera att upplevelsen hos människor av att inte känna sig övervakade och registrerade bland annat hör ihop med möjligheten för personer att utöva sina demokratiska rättigheter. Att människor står fria att delta i den offentliga debatten, även i fall då de är kritiska, är något den lagstiftning som finns, bland annat syftar att värna om.

Vidare på individnivå ger känslan av att inte känna sig övervakad och registrerad bland annat personer möjlighet till ett utvecklande av en

individuell särart. Detta genom att enskilda ges valmöjligheten, att dela den information de själva är villiga till omvärlden.

4.3 En relativ rättighet

Den personliga integriteten är emellertid inte absolut. Det finns tillfällen då det kan anses vara befogat med en rättighetsinskränkning. Hemlig dataavläsning är ett tvångsmedel, vilket skulle komma att användas vid brottsbekämpning. Det skulle kunna användas både vid brottsutredning, och i preventivt underrättelsesyfte. Principerna som alltjämt är aktuella vid straffprocessuella tvångsmedel är: *ändamåls-*, *behovs-* och *proportionalitetsprincipen*. Dessa principer finns till för att förhindra att ett maktövergrepp sker gentemot enskilda.

Brottsbekämpning är ett vedertaget ändamål. Så långt är allt gott och väl. Vidare finns det krav på att ett behov föreligger. I den SOU som genomförts avseende tillåtligheten av ett nytt straffprocessuellt tvångsmedel i form av digital övervakning anser man att det finns ett behov som inte kan tillgodoses på något annat sätt än genom hemlig dataavläsning. Till stöd för denna slutsats pekar man på att mycket av den information som samlas in med nuvarande hemliga tvångsmedel, inte går att avläsa på grund av den allt vanligare förekomsten av krypterad kommunikation.

Vad gäller proportionalitetsprincipen måste det göras en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen. Innebörden av en sådan avvägning är att statens åtgärder, d.v.s. införandet av lagstiftning som tillåter hemlig dataavläsning ska vara proportionerlig i förhållande till det berättigade ändamål som avses uppnås, vilket är brottsbekämpning. De resonemang som förs till stöd för hemliga tvångsmedel, så även vid hemlig dataavläsning följer vid första anblick logiken för *sofistikerade balansargument*. Argumentationen i den bakomliggande utredningen avseende hemlig dataavläsning pekar på att tvångsmedlet ska användas i anknytning till särskilt allvarliga typer av brott. Betydelsen av detta är att skadan som förknippas med ett integritetsintrång är hög. Denna skada kan

bara anses vara motiverad om fördelarna är synnerligen omfattande. Detta är dock en sanning som är diskutabel.

4.4 Diskussion

Att brottsbekämpande myndigheter jagar terrorister och knarkbaroner genom digital övervakning, är något som är svårt att argumentera emot. Det är dock nödvändigt att fråga sig om statens intresse stannar där.

I underrättelseverksamhet, handlar det om att göra en riskbedömning om att brottslig verksamhet någon gång i framtiden kommer att äga rum. Denna inhämtning är kopplad till ett visst straffvärde, mer specifikt gäller att det inte ska vara lindrigare straff än fängelse i två år. Det finns alltså inget krav på att du ska vara varken terrorist eller knarkbaron.

Hemlig dataavläsning erhåller obegränsade tekniska möjligheter att övervaka människor i realtid. Att både säkerhetspolisen och den öppna polisen innehar denna kompetens är inte i proportion till det eftersträvade ändamålet. Jag anser gränsen för användning vara för lågt satt, rimligare hade varit om förslaget enbart riktar in sig på *hot mot rikets säkerhet*. Den personliga integriteten är allt för viktig för att begränsas på ett lättvindigt sätt. Vidare finns det en överhängande risk för att de personer som skulle bli föremål för hemlig dataavläsning i sinom tid skulle utveckla ny teknik som gör informationshämtning genom hemlig dataavläsning lika verkningslös som det i dagsläget är med befintliga hemliga tvångsmedel. Det känns med anledning av ovanstående, i mina ögon som en oproportionell åtgärd.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Statens offentliga utredningar

SOU 1978:54 *Personregister - datorer - integritet översyn av datalagen : delbetänkande.*

SOU 1984:54 *Tvångsmedel - anonymitet - integritet betänkande.*

SOU 1987:74 *Optisk-elektronisk övervakning.*

SOU 1993:83 *Statistik och integritet. D. 1.*

SOU 2000:97 *Rätt underlag – rätt beslut.*

SOU 2005:38 *Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar m.m.*

SOU 2007:22 *Skyddet för den personliga integriteten – kartläggning och analys.*

SOU 2012:44 *Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott.*

SOU 2015:31 *Datalagring och integritet.*

SOU 2017:89 *Hemlig dataavläsning – ett viktigt verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet.*

Propositioner

Prop. 1975/76:209 *Om ändring i regeringsformen.*

Prop. 1988/89:124 *Om vissa tvångsmedelsfrågor.*

Övriga

Ds 2005:21 *Tvångsmedel för att förebygga eller förhindra allvarlig brottslighet.*

Dir. 2016:36 *Hemlig dataavläsning.*

Elektroniska källor

Andersson, Sus: *Lär dig kryptering*, <https://www.iis.se/docs/lar-dig-kryptering.pdf> hämtad 2017-11-20.

Antivirusprogram och internetsäkerhetsprodukter | Kaspersky Lab, <https://www.kaspersky.com/resource-center/threats/trojans>, hämtad 2017-11-20

Datorn reparationsinformation, <http://dator8.info/1/2014/05/vad-Ur-hardvara-mjukvara.html>, hämtad 2017-11-20

Haglund, Anja, DN, *Krypterade appar försvårar för polisen*, <https://www.dn.se/ekonomi/krypterade-appar-forsvarar-for-polisen/> hämtad 2017-11-03. Publicerad 2017-03-28.

Olsson, Lovisa, SR, *Hemlig dataavläsning kan bli tillåten*, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6430422> hämtad 2017-11-03. Publicerad 2017-05-12.

Transparency report, <https://transparencyreport.google.com/safer-email/overview> hämtad 2017-11-21.

Wikisource, *1809 års regeringsform*
https://sv.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1809#.C2.A716 hämtad
2017-11-14.

Åklagarmyndigheten, <https://www.aklagare.se/ordlista/t/tvangsmedel/>
hämtad 2017-11-23..

Karnov, internet, Linderberg, Rättegångsbalk (1942:740) 27 kap. 18 §,
Lexino 2017-10-01.

Karnov internet, Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 27 kap. 19 §, Lexino
2017-10-01.

Karnov internet, Lindeberg, Rättegångsbalk (1942:740) 27 kap. 20 d §,
Lexino 2017-10-01.

Litteratur

Artiklar

Abrahamsson, Olle: *Integritetsskyddet i lagstiftningen*, SvJT 2006, s. 410-424.

Beckman, Ludvig: *Godtagbart i ett demokratiskt samhälle? De hemliga tvångsmedlen och rätten till personlig integritet*, SvJT 2006, s. 1-22.

Gyldal, Cecilia: *Proportionalitetsprincipen, en europeisk rättsprincip och dess betydelse för svensk rätt*, Förvaltningsrättslig tidskrift 1997.

Warren och Brandeis: *The right to privacy*, Harvard Law Review publicerad 15 dec 1890.

Tryckt litteratur

Bylund, Markus: *Personlig integritet på nätet*, Fores, Falun 2013.

Bylund, Torleif m.fl.: *Rättegång – Tredje häftet* uppl. 7, Stockholm 2006.

Flyghed, Janne: *Brottsbekämpning – mellan effektivitet och integritet : kriminologiska perspektiv på polismetoder och personlig integritet*, Studentlitteratur, Lund 2000.

Kleineman, Jan: *Rättsdogmatisk metod* i Korling, Fredrik och Zambani Mauro(red): *Juridisk metodlära*, Upplaga 1:3, Studentlitteratur, Lund 2013.

Laqueur, Walter och Rubin, Barry: *The Human Rights Reader*, Meridian, USA 1990.

Lindberg, Gunnel: *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, uppl. 2, Thomson Reuters, Stockholm 2009.

Mill, John Stuart: *Om friheten*, Natur och kultur, Stockholm 1967.

Naarttijärvi, Markus: *För din och andras säkerhet : konstitutionella proportionalitetskrav och Säkerhetspolisens preventiva tvångsmedel*, Iustus, Uppsala 2013.

Olsson, Anders R: *Att stänga det öppna samhället : om ett politiskt missbrukat begrepp: personlig integritet*, Tusculum, Enhörna 2008.

Westin, Alan: *Privacy and freedom*, Atheneum for the Assoc. Of the Bar of the City of New York, New York 1967.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1996 s. 577.